

Jasna pravila o prirodi i vodi doprinose razvoju obnovljivih izvora energije i očuvanju bioraznolikosti

Verzija za Bosnu i Hercegovinu

Zajednički stav organizacija civilnog društva o uključivanju Direktiva EU-a o staništima, pticama i Okvirne direktive o vodama u Ugovor o Energetskoj zajednici

Sadržaj

Ključne poruke	3
1. Uvod.....	4
2. Naša privreda ovisi o prirodi i vodi	5
3. Jasne zaštitne mjere za prirodu i vodu preduvjet su razvoja obnovljivih izvora energije	6
3.1. EU zaštitne mjere prije ubrzanja projekata koji koriste vjetar i sunce	6
3.2. Područja ubrzanog razvoja obnovljivih izvora energije	7
3.3. Nadogradnja Emerald mreže i postojećih zaštićenih područja	9
4. Postupovne zaštitne mjere utemeljene na postojećim obvezama Transportne zajednice.....	10
5. Jasna pravila koriste svima.....	10
6. Države Zapadnog Balkana već su prenijele velik dio zakonodavstva	11
7. Zaključci i preporuke.....	12

Ovaj materijal je izrađen uz finansijsku podršku Evropske unije. Za njegov sadržaj isključivu odgovornost snosimreža CEE Bankwatch i Beogradska otvorena škola i izvještaj nužno ne odražava stavove Evropske unije.

Naslovna fotografija: Haliaeetus albicilla, Dennisjacobsen, Adobe Stock

Jasna pravila o prirodi i vodi doprinose razvoju obnovljivih izvora energije i očuvanju bioraznolikosti

Zajednički stav organizacija civilnog društva o uključivanju Direktiva EU-a o staništima, pticama i Okvirne direktive o vodama u Ugovor o Energetskoj zajednici¹

Ključne poruke

- Uključivanje Direktiva o staništima, pticama i Okvirne direktive o vodama u Ugovor o Energetskoj zajednici sada je vremenski osjetljiva odluka. Ako se odluka o usvajanju ne donese u 2026. godini, zemlje Zapadnog Balkana riskiraju usvajanje puteva razvoja obnovljivih izvora energije koji su pravno nesigurni, društveno osporavani i štetni za okoliš.
- Strateško prostorno planiranje, uključujući određivanje zaštićenih područja, omogućuje ubrzano uvođenje obnovljivih izvora energije. Jasni okolišni kriteriji i postupci pomažu u smanjenju neizvjesnosti u postupcima izdavanja dozvola, kašnjenja projekata i skupih pravnih sporova.
- Prijedlog Europske komisije za uključivanje navedenih direktiva u Ugovor je ograničen, postupan i nadovezuje se na postojeće pravne obveze: ugovorne strane već su prenijele značajne dijelove ovih direktiva, a ekvivalentne obveze procjene već su obvezujuće prema Ugovoru o Transportnoj zajednici. Za integraciju bi također bila osigurana ključna podrška i tehnička stručnost Sekretarijata Energetske zajednice.

¹ Detaljnije informacije na energy-community.org.

1. Uvod

Energetska tranzicija ubrzava se u ugovornim stranama Energetske zajednice.² U decembru 2022. godine Ministarsko vijeće Ugovora obvezalo se na ciljeve do 2030. za smanjenje emisija stakleničkih plinova, energetske učinkovitost i obnovljive izvore energije, a instalacije solara i vjetroenergije su već u porastu.

Ovi projekti donose brojne prednosti, uključujući čišći vazduh; izbjegnute troškove goriva, sudjelovanje domaćinstava i preduzeća u proizvodnji električne energije te povećanu otpornost decentraliziranog sistema. U narednim godina to će također pomoći operatorima da izbjegnu plaćanje troškova ugljika.

Istodobno, decentralizacija energetskeg sektora donosi izazove, uključujući usklađivanje brzog razvoja obnovljivih izvora energije sa zaštitom bioraznolikosti i voda.

Zapadni Balkan i Kavkaz globalno su značajna žarišta bioraznolikosti, osobito kada je riječ o slatkovodnim vrstama. Opsežni planinski lanci, riječni i jezerski sistemi te obale ovih regija dom su brojnim ugroženim vrstama i važnim staništima s visokim stepenom endemizma. Budući da priroda i voda podržavaju sam život, osiguravajući hranu, pitku vodu, čist zrak, regulaciju klime, lijekove i građevinske materijale, njihova zaštita nije opcionalna, već temeljni uvjet za stabilnost civilizacije i prilagodbe sve nestabilnijoj klimi.

Direktive o staništima, pticama i Okvirna direktiva o vodama³ predstavljaju vrhunske zakonodavne alate za osiguravanje otpornosti prirode i voda u EU-u. Ovi propisi, unaprijeđivani desetljećima, pažljivo uravnotežuju razvojne potrebe sa zaštitom bioraznolikosti, rijeka i podzemnih voda, uključujući uspostavu mreže zaštićenih područja Natura 2000.

Uspostava mreže Natura 2000 tradicionalno je bila jedan od posljednjih zadataka za zemlje koje pristupaju EU-u, no to je uvijek nosilo rizik da će vrijedna prirodna područja biti degradirana prije nego što budu pravno zaštićena. Uspostava Ugovora o Energetskoj zajednici bez uključivanja Direktiva o staništima i vodama, te uz uključivanje samo člana 4. stava 2. Direktive o pticama, donijela je rizik da energetske projekti uzrokuju nepotrebnu štetu bioraznolikosti i vodama. Kada je kasnije osmišljen njezin „sestrinski” ugovor, Ugovor o Transportnoj zajednici, uzeta je u obzir potreba za jačim zaštitnim mjerama te su dijelovi Direktiva o staništima i vodama uključeni za određene transportne projekte.

Danas, daljnja decentralizacija naših energetskeg sistema znači da je zaštita ekološki osjetljivih staništa i vrsta još važniji preduvjet za razvoj energetskeg sektora. To se mora napraviti u znatno ranijoj fazi, čak i u zemljama kojima je pristupanje EU-u još daleko. Na primjer, kako je objašnjeno u nastavku, određivanje

² Albanija, Bosna i Hercegovina, Gruzija, Kosovo*, Moldavija, Crna Gora, Sjeverna Makedonija, Srbija, Ukrajina i Evropska unija.

³ *Direktiva Vijeća 92/43/EEC od 21. maja 1992. godine o očuvanju prirodnih staništa i divlje faune i flore*, 14. jul 2025.; *Direktiva 2009/147/EC Evropskog Parlamenta i Vijeća od 30. novembra 2009. o očuvanju divljih ptica*, 26. jun 2019.; *Direktiva 2000/60/EC Evropskog Parlamenta i Vijeća od 23. oktobra 2000. o uspostavi okvira za djelovanje Zajednice u području vodne politike*, konsolidovana verzija, 20. novembar 2014.

područja ubrzanog razvoja obnovljivih izvora energije, prema izmjenama EU Direktive o obnovljivim izvorima energije iz 2023. (eng. Renewable Energy Directive - RED), zahtijeva izbjegavanje zaštićenih područja i drugih područja visoke vrijednosti bioraznolikosti, što znači da ona moraju biti prethodno definirana.

Krajem 2025. godine Europska komisija stoga je predložila uključivanje odabranih dijelova Direktiva o pticama⁴ i staništima⁵, kao i Okvirne direktive o vodama i njezinih provedbenih direktiva⁶, u Ugovor o Energetskoj zajednici, uz velikodušan rok od pet godina za prenošenje.⁷

Ovaj prijedlog ne mijenja rokove država za uspostavu mreže Natura 2000, već traži provedbu postepenih mjera kako bi se izbjegla šteta za područja mreže Emerald od posebnog interesa za očuvanje, kandidatska područja Emerald mreže, Ramsarska područja, nacionalno zaštićena područja koja obuhvaćaju prirodne tipove staništa i vrste navedene u Prilozima I. i II. Direktive 92/43/EEZ, kao i nacionalno zaštićena područja koja obuhvaćaju vrste ptica iz člana 4. stava 2. Direktive 2009/147/EZ i navedene u Prilogu I. te Direktive.

Ovaj brifing ima za cilj objasniti donositeljima odluka i zainteresiranim dionicima u ugovornim stranama Energetske zajednice ulogu zakonodavstva EU-a o prirodi i vodama u osiguravanju pravovremenog razvoja obnovljivih izvora energije koji je prihvatljiviji javnosti, te prikazati koristi za investitore i prirodu od postojanja jasnih pravila.

2. Naša privreda ovisi o prirodi i vodi

Bioraznolikost i vodni resursi temelji su sektora koji su ekonomski važni diljem zemalja Energetske zajednice, uključujući vodoopskrbu, poljoprivredu, turizam, upravljanje poplavama i prilagodbu klimatskim promjenama. Njihova degradacija uzrokovala bi značajne dugoročne troškove za privrede i javne budžete, dok njihova zaštita osigurava dugoročnu otpornost privrede. Zaštita bioraznolikosti i

⁴ Član 2., član 4. stav 2. (već dio Ugovora) i stav 4., druga rečenica, član 5., član 9. i Aneks I. Direktive 2009/147/EC Evropskog Parlamenta i Vijeća od 30. novembra 2009. o očuvanju divljih ptica.

⁵ Član 1., član 2., član 6. stav 2., 3. i 4., član 12., član 13., član 16. i Aneks I., II., i IV. Direktive Vijeća 92/43/EEC od 21. maja 1992. o očuvanju prirodnih staništa i divlje faune i flore.

⁶ Direktiva 2000/60/EC Evropskog Parlamenta i Vijeća od 23. oktobra 2000. o uspostavljanju okvira za djelovanje Zajednice u području vodne politike; Direktiva 2006/118/EC Evropskog Parlamenta i Vijeća od 12. decembra 2006. o zaštiti podzemnih voda od zagađivanja i pogoršanja stanja; Direktiva 2008/105/EC Evropskog Parlamenta i Vijeća od 16. decembra 2008. o standardima kvaliteta životna sredine u području vodne politike i o izmjeni i kasnijem stavljanju izvan snage Direktiva Vijeća 82/176/EEC, 83/513/EEC, 84/156/EEC, 84/491/EEC, 86/280/EEC i izmjeni Direktive 2000/60/EC Evropskog parlamenta i Vijeća; i Direktiva Komisije 2009/90/EC od 31. jula 2009. o utvrđivanju tehničkih specifikacija za hemijsku analizu i praćenje stanja voda u skladu s Direktivom 2000/60/EC Evropskog parlamenta i Vijeća.

⁷ Parlament Österreich, *Vorschlag für einen Beschluss des Rates über den im Namen der Union im Ministerrat der Energiegemeinschaft zu vertretenden Standpunkt in Bezug auf die Änderungen des Vertrags zur Gründung der Energiegemeinschaft zur Aktualisierung und Erweiterung des Anwendungsbereichs des Vertrags entsprechend der Entwicklung des Umweltrechts der Union (38263/EU XXVIII.GP)*, 13. oktobra 2025.

ekosistema ublažava makroekonomske rizike i dugoročne društvene troškove, a istovremeno omogućuje uravnotežen razvoj.

Klimatske promjene dodatno povećavaju pritisak na slatkovodne resurse kroz učestalije suše, promjene u obrascima oborina i rastuću konkurenciju među korisnicima vode. Zdrave rijeke, jezera, močvare i podzemna područja ključni su za prilagodbu klimatskim promjenama, opskrbu vodom, poljoprivredu i ekonomsku otpornost. Kroz integrirano upravljanje riječnim slivovima, Okvirna direktiva o vodama štiti kvalitetu i dostupnost vode te jača dugoročnu sigurnost vode u uvjetima ubrzanog klimatskog stresa.

3. Jasne zaštitne mjere za prirodu i vodu preduvjet su razvoja obnovljivih izvora energije

3.1. EU zaštitne mjere prije ubrzanja projekata koji koriste vjetar i sunce

U Europskoj uniji instalacija kapaciteta obnovljivih izvora energije ubrzala se tijekom posljednja dva desetljeća, a 2025. godine po prvi put vjetar i sunce zajedno su proizveli više električne energije u EU (30%) nego fosilna goriva (29%)⁸.

Ovaj se razvoj odvijao uz već uspostavljene snažne mjere zaštite prirode. One imaju međusobno povezane prostorne, proceduralne i kvalitativne dimenzije.

Mreža Natura 2000 štiti područja koja su posebno osjetljiva, gdje bi aktivnosti koje imaju značajne utjecaje na ciljana staništa, područja i vrste u pravilu trebale biti izbjegnute. Postupci izdavanja dozvola razvijeni su tako da uspostave ravnotežu između zaštite prirode i razvojnih potreba. Ključni instrument u tom procesu predstavljaju odgovarajuće ocjene prihvatljivosti za ekološku mrežu⁹, koje se sprovode za projekte, planove ili programe koji mogu imati značajan uticaj na područja Natura 2000.

Slično tome, prema Okvirnoj direktivi o vodama, provode se procjene u skladu s članom 4. stavom 7. prilikom izdavanja dozvola za projekte koji mogu spriječiti postizanje kvalitativnih ciljeva Direktive. Takvi projekti u pravilu ne bi trebali biti odobreni, osim u slučajevima definiranim Direktivom. Postojanje takvih zaštitnih mehanizama ključno je za uravnotežen razvoj te predstavlja važan preduvjet za daljnje inovacije EU-a, poput područja ubrzanog razvoja obnovljivih izvora energije, o kojima se govori u nastavku.

⁸ Dr Beatrice Petrovich, *European Electricity Review 2026*, Ember, 22. januar 2026.

⁹ Član 6, stav 3, Direktiva o staništima.

3.2. Područja ubrzanog razvoja obnovljivih izvora energije

Od 2022. godine, potaknuta potpunom invazijom Rusije na Ukrajinu te neujednačenim razvojem obnovljivih izvora energije¹⁰ među državama članicama, Europska unija nastoji ubrzati razvoj obnovljivaca, posebno solara i vjetroenergije. Među ostalim, 2023. je izmijenila Direktivu EU o obnovljivoj energiji – skup promjena poznat kao „RED III”¹¹, koji se trenutno prenosi u nacionalna zakonodavstva država članica EU-a.

Glavna inovacija uvedena RED III direktivom jest prostorno-planski koncept „područja ubrzanog razvoja obnovljivih izvora energije” (engl. RAA). Ideja je da su to područja bez značajne bioraznolikosti, u kojima se brzi razvoj obnovljivih izvora može odvijati bez uzrokovanja veće štete za okoliš.¹²

Prilikom određivanja takvih područja, nadležna tijela moraju dati prednost:¹³

- umjetnim i izgrađenim površinama, poput krovova i fasada zgrada,
- prometnoj infrastrukturi i njezinoj neposrednoj okolini,
- parkiralištima,
- poljoprivrednim gospodarstvima,
- lokacijama za odlaganje otpada,
- industrijskim područjima,
- rudnicima,

¹⁰ Na primjer, dok je Danska 2025. godine proizvodila 50% svoje električne energije iz vetroelektrana, a Litvanija, Irska i Švedska najmanje 30%, nekoliko zemalja, uključujući Bugarsku i Sloveniju, nije uspjelo da premaši ni 3% proizvodnje električne energije iz OIE. Izvor: WindEurope, [Wind energy in Europe: 2025 Statistics and the outlook for 2026-2030](#), 26. februar 2026.

¹¹ [Direktiva \(EU\) 2023/2413 Evropskog parlamenta i Vijeća od 18. oktobra 2023. godine o izmjeni Direktive \(EU\) 2018/2001, Uredbe \(EU\) 2018/1999 i Direktive 98/70/EZ u pogledu promovisanja energije iz obnovljivih izvora i o stavljanju van snage Direktive Vijeća \(EU\) 2015/652](#), Službeni list Evropske unije, L 2023/2413, 31. oktobar 2023.

¹² Prema RED III, ako su takva područja bila predmet procedure strateške procjene uticaja na životna sredinu (engl. *Strategic Environmental Assessment* - SEA) tokom njihovog određivanja, omogućeno je izbjegavanje sprovođenja pune procjene uticaja na životna sredinu (engl. *Environmental Impact Assessment* - EIA) za obnovljive izvore energije u tim područjima. S obzirom na to da SEA postupci još uvijek nisu dovoljno razvijeni u članicama Energetske zajednice, da se sprovode sa manjim nivoom detaljnosti u odnosu na EIA procedure, kao i da Aarhuska konvencija zahtjeva učešće javnosti u donošenju odluka o životnoj sredini i na nivou planova i programa i na nivou projekata, gdje ti planovi, programi ili projekti mogu imati značajan uticaj na životnu sredinu, ne preporučujemo ovaj pristup za ekonomije Zapadnog Balkana. Direktiva o EIA je pravno obavezujuća u Ugovoru o Energetskoj zajednici, za razliku od RED III, za koju je ugovornim stranama preporučeno samo da počnu s pripremom pravnih i institucionalnih uslova. Standardi propisano Direktivom o EIA time ostaju glavna osnovna za odlučivanje o potrebi za EIA za projekte obnovljivih izvora energije.

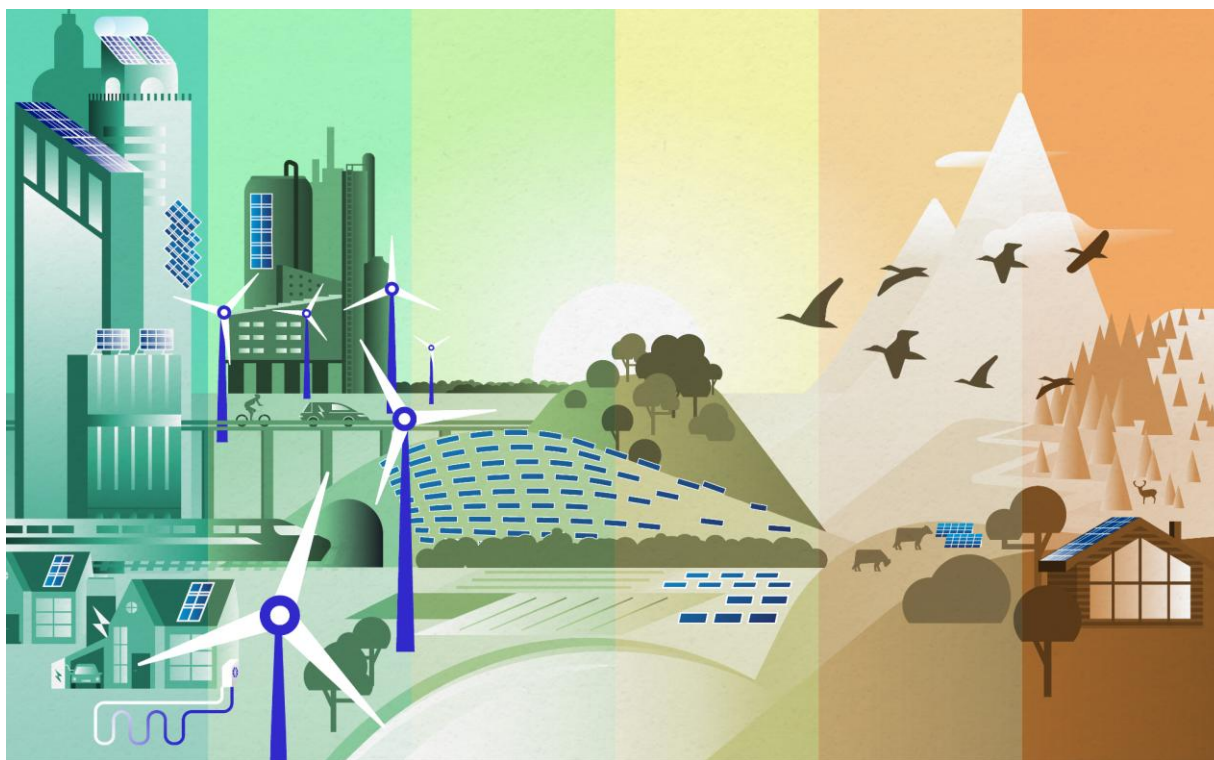
¹³ Član 15c navodi: Neophodno je da se koriste odgovarajući i adekvatni alati i baze podataka kako bi se utvrdila područja u kojima postrojenja za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora neće imati značajan uticaj na životnu sredinu, uključujući mapiranje ugroženih divljih vrsta na određenim područjima. Takođe, moraju se uzeti u obzir podaci dostupni u okviru razvoja mreže Natura 2000.

- umjetnim kopnenim vodnim tijelima, jezerima ili akumulacijama ¹⁴ te, prema potrebi, postrojenjima za pročišćavanje urbanih otpadnih voda,
- degradiranom zemljištu koje nije pogodno za poljoprivredu.¹⁵

RAA moraju također isključiti određena područja:

- područja mreže Natura 2000,
- područja određena nacionalnim sistemima zaštite prirode,
- glavne migracijske rute ptica i morskih sisavaca,
- druga područja identificirana na temelju karata osjetljivosti i drugih podataka i alata, osim umjetnih i izgrađenih površina smještenih unutar tih područja.

Neke vlade Zapadnog Balkana već su izrazile interes za razvoj RAA-a, a može se razumno pretpostaviti da su neka tzv. brownfield područja prikladna za to na temelju postojećih podataka. No, kako bi se odredila veća područja u kojima se obnovljivi izvori mogu sigurno poticati, nadležna tijela moraju znati gdje to nije dobro činiti. Najjasniji način za to jest postojanje već uspostavljene mreže zaštićenih područja.

Izvor: [European Environment Bureau](#), 2022.

¹⁴ U ovom slučaju potrebno je postupati sa oprezom, jer neka vještačka vodna tijela imaju visok stepen biodiverziteta, na primjer veliki ribnjaci poput Saničana kod Prijedora u Bosni i Hercegovini.

¹⁵ Zemljište koje je neupotrebljivo za poljoprivredu, ali vrijedno za biodiverzitet, npr. makija, ne smije biti uključeno.

3.3. Nadogradnja Emerald mreže i postojećih zaštićenih područja

Mreža Natura 2000 još uvijek nije uspostavljena u državama Zapadnog Balkana, no planiranje njezina uspostavljanja mora se ubrzati kako bi se smanjili sukobi između gradnje i očuvanja prirode. Iako nije dio prijedloga Europske komisije u vezi s pravnom stečevinom Ugovora o Energetskoj zajednici, većina država Zapadnog Balkana¹⁶ već se obvezala uspostaviti mrežu zaštićenih područja (Emerald područja) u okviru Bernske konvencije.

Prema članu 4. Konvencije, svaka ugovorna stranka obvezna je „poduzeti odgovarajuće i potrebne zakonodavne i administrativne mjere kako bi osigurala očuvanje staništa divljih vrsta flore i faune, osobito onih navedenih u Prilozima I. i II., te očuvanje ugroženih prirodnih staništa”.

Trenutačno stanje Emerald mreže u Zapadnom Balkanu je nezadovoljavajuće, ali može poslužiti kao početna osnova na kojoj se može graditi. Države Zapadnog Balkana trebaju pravno zaštititi svoja Emerald područja i predložiti dodatna. Njihovi prostorni planovi također se moraju ažurirati te osigurati da se unutar tih područja ne provode aktivnosti koje uzrokuju značajnu štetu niti da se izvan njih provode aktivnosti koje bi mogle imati značajan utjecaj na ta zaštićena područja.

Iako trenutačno Emerald mreža ni približno nije dovoljne veličine da bi činila mrežu zaštićenih područja ekvivalentnu Natura 2000¹⁷, do 2030. godine države su se obvezale zaštititi 35 posto vrsta i staništa obuhvaćenih Konvencijom.¹⁸ Ne radi se o nekoj dalekoj obvezi povezanoj s pristupanjem EU-u, već se radi o odavno dospjeloj obvezi na koju su države dužne prema Bernskoj konvenciji. Zapravo, Direktiva o staništima s mrežom Natura 2000 razvijena je kako bi Europska unija ispunila svoje obveze kao stranka Bernske konvencije.

Stoga se ovaj novi prijedlog Europske komisije treba promatrati kao komplementaran postojećim obvezama. On bi omogućio državama postupno nadograđivanje mreža zaštićenih područja, uz istodobno brže jačanje proceduralnih zaštitnih mehanizama na temelju već predloženih kandidata za Emerald područja, postojećih zaštićenih područja i međunarodno priznatih područja.

¹⁶ Kosovo* nije primljeno u članstvo Vijeća Evrope, organizacije pod čijim okriljem je donijeta Bernska konvencija.

¹⁷ Trenutno, u ekonomijama Zapadnog Balkana određena Emerald područja štite samo mali procenat vrsta i staništa obuhvaćenih Konvencijom: 0,5% u Bosni i Hercegovini, 9,4% u Srbiji, 11,3% u Sjevernoj Makedoniji, 11,4% u Crnoj Gori i 19,9% u Albaniji.

¹⁸ Konvencija o očuvanju evropske divlje flore i faune i prirodnih staništa, [Stalni komitet, 44. Sastanak, Spisak odluka i usvojenih tekstova](#), Strazbur, 2-6 decembar 2024.

4. Postupovne zaštitne mjere utemeljene na postojećim obvezama Transportne zajednice

Sve države Zapadnog Balkana već su se obvezale primjenjivati Direktivu EU o staništima i Okvirnu direktivu o vodama u odnosu na projekte transportne infrastrukture u okviru Ugovora o Transportnoj zajednici.¹⁹

Prilog I.6 Ugovora obvezuje ih da provedu odgovarajuću procjenu očuvanja prirode, ekvivalentnu onoj iz člana 6. Direktive o staništima, kada je vjerojatno da će projekt utjecati na područja od važnosti za očuvanje prirode.

Svi transportni projekti u području plovidbe obuhvaćeni Ugovorom trebaju se razvijati i provoditi u skladu s članom 4. stavom 7. Okvirne direktive o vodama.

Obje procjene ispituju od slučaja do slučaja bi li planirane aktivnosti spriječile ostvarenje ciljeva Direktiva. Ako je to slučaj, provodi se dodatna procjena kako bi se utvrdilo je li odstupanje opravdano prema Direktivama.

Budući da su države već obvezane uključiti takve odredbe u svoje zakonodavstvo za određene transportne projekte, logično je primijeniti ih i na druge sektore.

5. Jasna pravila koriste svima

Osim postojećih obveza država i opće potrebe za jačanjem prirodne otpornosti, unapređenje pravnog okvira za zaštitu prirode i voda također je ključno iz pragmatičnih razloga.

Za investitore to donosi jasnoću i smanjuje rizike kašnjenja ili otkazivanja projekata u kasnijim fazama. Bez jasnih pravila, nositelji projekata suočavaju se s većim rizikom sudskih sporova, kašnjenjima u izdavanju dozvola te rastućim troškovima projekata zbog nesigurnosti i javnog protivljenja. To je skupo za sve i odvraća investitore. Uspostava jasnih pravila unaprijed olakšava izbjegavanje takvih sukoba kroz pametnije lociranje energetske postrojenja.

Većina država Energetske zajednice već se susrela s otporom javnosti prema nedovoljno uređenoj izgradnji hidroelektrana, koja je oštetila rijeke i potoke u nekim od najvrjednijih i netaknutih područja Zapadnog Balkana, sliva rijeke Dnjestar i u Gruziji, što je rezultiralo prosvjedima i dugotrajnim sudskim sporovima. Ti sukobi pokazuju zašto su rano prostorno planiranje, smisljeno javno savjetovanje i snažni okolišni zaštitni

¹⁹ *Ugovor o osnivanju Transportne zajednice*. Službeni list Evropske unije, L 278, 27. oktobar 2017.

mehanizmi nužni kako bi se izbjegla slična reakcija protiv razvoja vjetroelektrana, solarnih postrojenja i elektroenergetske mreže.

Za razliku od novih hidroelektrana – koje imaju ograničen dodatni potencijal u jugoistočnoj Europi zbog njihove osjetljivosti na klimatske promjene i inherentnih utjecaja na bioraznolikost – solari i vjetroenergija te unaprijeđene mreže za prijenos električne energije ključne su za energetska tranziciju. Zato naše društvo ne smije dopustiti da dođe do otpora protiv njihova razvoja, jer bi to u potpunosti ugrozilo dekarbonizaciju.

Dok se energetska tranzicija EU-a odvija uz mrežu Natura 2000 i zaštitne mjere za kvalitetu voda koje su već u velikoj mjeri uspostavljene – iako ih je potrebno bolje provoditi i jačati – države Zapadnog Balkana nastoje ubrzati razvoj obnovljivih izvora bez sličnih zaštitnih mehanizama. Pokušaj da se to učini bez snažne mreže zaštićenih područja povećava rizik od okolišnih sukoba i javnog otpora. Ključna pouka iz iskustva EU-a jest da širenje obnovljivih izvora zahtijeva snažne okolišne zaštitne mehanizme i sudjelovanje javnosti kako bi funkcioniralo.

Dok uspostavljaju svoje mreže zaštićenih područja, zemlje bi barem trebale uključiti prijedlog Europske komisije u Ugovor Energetske zajednice te provoditi odgovarajuće procjene za planove i projekte za koje se vjeruje da mogu štetiti područjima visoke prirodne vrijednosti – nominiranim kandidatima za Emerald područja, Ramsarskim područjima i nacionalno zaštićenim područjima. Slično tome, trebaju primjenjivati Okvirnu direktivu o vodama pri planiranju energetskih i prometnih projekata koji mogu utjecati na vodna tijela.

6. Države Zapadnog Balkana već su prenijele velik dio zakonodavstva

Većina država prenijela je znatan dio EU Direktive o staništima, Direktive o pticama i Okvirne direktive o vodama, iako i dalje postoje određene praznine i nedostaci u transpoziciji.

Iako nekoliko država već ima uspostavljene ključne pravne mehanizme zaštite, u praksi se ne provode ni ocjena prihvatljivosti prema članu 6. stavu 3. Direktive o staništima, niti procjena prema članu 4. stavu 7. Okvirne direktive o vodama prilikom izdavanja dozvola za projekte²⁰ koji mogu imati značajne negativne učinke na zaštićena područja ili spriječiti postizanje ciljeva Okvirne direktive o vodama.²¹

U nekim slučajevima to je posljedica nedostatka provedbenog zakonodavstva ili pogrešnog prenošenja obveza, no u drugima zato što je ocjena prihvatljivosti u zakonodavstvu vezana isključivo uz mrežu Natura 2000. Umjesto toga, trebala bi biti povezana s područjima koja su već pravno zaštićena u državama ili koja

²⁰ Ili planove ili programe u slučaju ocjene prihvatljivosti.

²¹ U većini slučajeva to je zbog nepotpune transpozicije ili kašnjenja sa usvajanjem podzakonskih akta. Za relativno ažuriran pregled stanja na Zapadnom Balkanu, pogledajte: Maja Pravuljac, Małgorzata Smolak, *Are Balkan Countries Safeguarding Their Rivers? A Legal Analysis of Environmental Standards in Six Western Balkan countries*, ClientEarth, EuroNatur i Riverwatch, jun 2024.

su države već preuzele obvezu zaštititi. To uključuje nominirane kandidate za Emerald područja ili područja koja će vjerojatno biti predložena za mrežu Natura 2000 u budućnosti, i za koja već postoje značajni podaci.

Izostanak takve procjene dovodi do odobravanja projekata koji uništavaju jedinstvenu prirodnu baštinu, često prije nego što je ona uopće adekvatno istražena. Ovi nedostaci i praznine u zakonodavstvu povećavaju broj pravnih izazova u postupcima izdavanja dozvola te stvaraju pravnu nesigurnost za investitore.

Sjeverna Makedonija trenutno ima izvrsnu priliku prenijeti preostali dio Direktive o pticama i Direktive o staništima, budući da su u tijeku izmjene Zakona o zaštiti prirode. Za druge zemlje, poput Srbije, Crne Gore te Bosne i Hercegovine, zakonodavne prilagodbe potrebne za uvođenje ocjene prihvatljivosti i procjene prema članu 4. stavu 7. također su relativno male i ne predstavljaju značajan teret.

U Albaniji, unatoč preporukama i zabrinutosti izraženoj i od strane civilnog društva i Europske unije, prijenos direktiva u nacionalno zakonodavstvo i dalje nije u potpunosti usklađen s pravnom stečevinom EU-a. Posebno u vezi sa Zakonom o zaštićenim područjima, albanske institucije i vlada još nisu poduzele potrebne korake za izmjenu odredbi kojima se dopušta šteta na zaštićenim područjima i njihovoj bioraznolikosti.²²

7. Zaključci i preporuke

Energetska ulaganja mogu imati ozbiljne učinke na prirodna staništa, floru i faunu. Iako solari i vjetroenergija imaju brojne okolišne prednosti u usporedbi s fosilnim gorivima, hidroenergijom i biomasom, čak i takve instalacije mogu uzrokovati štetu kada se grade na osjetljivim lokacijama, uz snažne kumulativne utjecaje zbog njihove decentralizirane prirode. S rastućom decentralizacijom energetskeg sektora nije održivo najprije izgraditi ova energetska postrojenja, a tek naknadno početi raditi na uspostavi okolišnih zaštitnih mjera.

Direktive EU o pticama i staništima pomažu osigurati da se energetske objekti ne grade na štetu prirodne baštine. Okvirna direktiva o vodama ključna je za smanjenje utjecaja energetske projekata na kvalitetu voda i vodene ekosustave.

Pohvalno je što je Europska komisija predložila uključivanje dijelova ovih direktiva u Ugovor Energetske zajednice, iako s prilično velikodušnim rokom za prenošenje koji bi u stvarnosti trebalo ubrzati.

²² Organizacija za zaštitu i očuvanje prirode u Albaniji - PPNEA, [Izveštaj o očuvanju biodiverziteta u okviru Zelene agende za Zapadni Balkan – procjena nacionalnih politika u Albaniji](#), novembar 2025.

Prijedlog Komisije predstavlja kompromis između potrebe za uvođenjem ocjene prihvatljivosti i činjenice da će većini zemalja trebati nekoliko godina da uspostave odgovarajuće mreže zaštićenih područja.

Ovaj prijedlog omogućuje zemljama da započnu od postojeće situacije, štiteći područja koja su već poznata kao visoko vrijedna, dok istodobno nastavljaju istraživati i dodavati nova.

Provedba ovih direktiva ključni je preduvjet za razvoj decentralizirane obnovljive energije u državama Energetske zajednice. Jasna i uravnotežena pravila koriste svima, uključujući i investitore, koji trebaju predvidljivost i jasnoću kako bi mogli planirati projekte koji imaju visoku vjerojatnost uspjeha.

Uključivanje direktiva u Ugovor Energetske zajednice također će omogućiti vladama ugovornih strana da iskoriste stručnost Sekretarijata u prenošenju i provedbi te da dobiju nove ideje i razmjene najbolje prakse.

Posebno imajući u vidu dugi rok za prenošenje koji je predložila Komisija, ključno je da se u ovom procesu ne dopuste daljnja kašnjenja. Stoga bi bez daljnjeg odlaganja, Ministarsko vijeće Energetske zajednice trebalo odobriti uključivanje ovih direktiva u Ugovor o Energetskoj Zajednici u decembru 2026. godine.

Aarhus center in BiH

Bosnia and Herzegovina

ACEG Center

Albania

Active Mobility Albania

Albania

Albanian Local Capacity Development Foundation (ALCDF)

Albania

Belgrade Open School

Serbia

CEE Bankwatch Network

Regional

CELIM Shqiperi

Albania

Center for Climate Change

North Macedonia

Center for Ecological Education and Sustainable Development

Serbia

Center for Environment

Bosnia and Herzegovina

Center for environmental research and information Eko-svest Skopje

North Macedonia

Center of Modern Skills

Serbia

Climate Action Network Europe

Regional

Connector

Serbia

CoPlan, Institute for Habitat Development

Albania

Critical Education Centre

Serbia

Cross-border network of CSOs "LOR-UNESCO Site"

Albania & North Macedonia

Ecological Movement Padina

Serbia

Ecology and Research Association

Bosnia and Herzegovina

ECOPANA

Kosovo

EcoZ

Kosovo

EDEN center

Albania

Eko akcija

Bosnia and Herzegovina

Eko Centar DELFIN

Montenegro

Eko Element Bugojno

Bosnia and Herzegovina

Eko Forum Zenica

Bosnia and Herzegovina

Ekspertet e Rinj Mjedisor - SHERM

Albania

Energy cooperative Elektropionir

Serbia

Environment Engineering Group

Serbia

Environment Improvement Centre

Serbia

European Environmental Bureau

Europe

European Policy Centre

Serbia

Female initiative

Serbia

Fortress Movement Smederevo

Serbia

Foundation Atelier for Community Transformation - ACT

Bosnia and Herzegovina

Green Home

Montenegro

Group of Rural Activists of Dibra

Albania

ILIRIA

Albania

InoYouth

North Macedonia

Inspira Vivo

Serbia

Institute for Nature Conservation in Albania

Albania

Instituti per Ndryshim e Lidership ne Shqiperi

Albania

iRevolucija

Serbia

Journalists for Human Rights

North Macedonia

Mbrojtja e Mjedisit dhe Zhvillimi i Turizmit (MMZHT)

Albania

Milieukontakt Albania

Albania

MSJA-Dr Martin Scheider-Jacoby Assoc.

Montenegro

Network Albania

Albania

NGO Eco-team

Montenegro

Non Formal Education Network (ANFEN)

Bosnia and Herzegovina

Novi put

Serbia

Ornithological Society "Naše ptice"

Bosnia and Herzegovina

Platform for Social Development and Innovation

Serbia

Podrinje anti corruption team

Serbia

Polekol

Serbia

Protection and Preservation of Natural Environment in Albania (PPNEA)

Albania

REC - Reconciliation Empowering Communities

Kosovo

Regional Action Lab (Re-ACT Lab)

Kosovo (Regional)

Reset Hub

North Macedonia

RES Foundation

Serbia

Resource Environmental Center Albania (REC Albania)

Albania

Resource Environmental Center Bosnia and Herzegovina (REC BiH)

Bosnia and Herzegovina

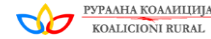
Rivers without Boundaries

International

Rural Coalition

North Macedonia

SEED

Montenegro

Shoqata Flag Pine

Albania

Shoqata “Unë Gruaja”, Pogradec

Albania

Team 42

Serbia

Udruga Dinarica Mostar

Bosnia and Herzegovina

UNECOOP

Serbia

United Agro-Environmental Association (Agri-En)

Albania

Vojvodina Environmental Movement

Serbia

White Heron 1165

Serbia

WWF Adria

Regional

Young Researchers of Serbia

Serbia

Young Serbian Farmers

Serbia

Youth Center Obiliq

Kosovo

Youth Cultural Center - Bitola

North Macedonia

The project benefits from the support of the Donors Initiative For Mediterranean Freshwater Ecosystems.

This document was produced with the financial assistance of the Donors Initiative For Mediterranean Freshwater Ecosystems. The contents of this document are solely the liability of CEE Bankwatch Network and under no circumstances may be considered as a reflection of the Prince Albert II of Monaco Foundation or Donors Initiative For Mediterranean Freshwater Ecosystems' position.